

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce:

Vít SMELÍK, *Gellnerovo a Hrochovo pojetí národa. Základní typologické srovnání jejich koncepcí*, FHS UK Praha 2006, stran 33.

Předkládaná práce se opírá o přesné pojmové myšlení autora, vychází z rozboru základních prvků Gellnerovy koncepce nacionalismu a Hrochova pojetí národa. Tohoto rozboru používá k komparaci některých rysů těchto pojetí. Práce budí celkově sympatický dojem. Mám-li se ujmout role jejího oponenta, dovoluji si v následujícím textu upozornit na některé otázky či přičinit k textu Víta Smelíka několik poznámek. Činím tak předně jako podnět do diskuse při ústní části obhajoby. Vedle toho, že práce mohla být objemnější (jak ještě níže upozorním) a vedle několika konkrétních připomínek k vlastnímu Smelíkovu porovnávání, chtěl bych předně upozornit, že pro lepší porozumění oběma koncepcím by - vedle jejich komparace - stálo za úvahu pokusit se je také prověřit jejich *falsifikací* (byť nemůže jít o falsifikaci ve smyslu přírodovědného poznání).

Se závěry, vyslovenými v komparativní části práce, je nutno souhlasit. Mám k nim jen několik doplňujících připomínek či otázek:

- Jde (s.25) o porovnávání Gellnerovy a Hrochovy terminologie nebo jejich konceptů?

- K výkladu na s. 26 jde poznamenat, že "národní hnutí" není zas o tolik určitější pojem/termín, než "nacionalismus" (a to při veškerém pochopení pro Hrochovu kritiku Gellnera). Možná jde o to, že český autor má výhodu, že má po ruce terminologicky bohatší pojmoslovný aparát. To mu ale umožňuje jemněji analyzovat (viz níže při odkazu na Hageny Schulzeho).

- Ještě k s. 26: Nešlo by také říci, že Gellner míní industrializaci spíše její organizační rozměr, Hroch spíše proměnu výrobních sil?

- Na s. 28-29 souhlasím s autorovým výkladem o statusu národa u Gellnera a u Hrocha. Ptám se však je, byť to Vít Smelík sám níže upřesňuje, zda otázka, je-li národ spíše konstruktem nebo reálnou existencí, není zavádějící. Zároveň poznamenávám, že při porovnávání Gellnerova a Hrochova pojetí je nutné mít na mysli, že Hroch mluví o vzniku *novověkých* národů. To by mělo být pro komparaci určitě více využito.

- Souhlasil bych i (s.30), že Gellnerův a Hrochův koncept se pohybují v *jiné rovině kauzálního výkladu*, tím více se mi jeví produktivním pokusit se koncepty prověřovat snahami o jejich falsifikaci.

Vít Smelík má zajisté též pravdu, když na s.31 říká, že pro Gellnera mohlo být problémem převést Hrochovu terminologii do angličtiny, což se ukázalo jako zkreslující (byť Gellnerovou mateřštinou byla patrně čeština). Snad by bylo možné k tomu ještě dodat, že rozdíl může být dán i tím, že Gellner v jakémsi implicitním hodnotovém horizontu svých studií nahlíží nacionalismus jako jev spíše negativní. Naproti tomu Hroch by se v tomto implicitním hodnotovém horizontu k "národním hnutím" a "národům" 19. století stavěl patrně spíše kladně, což by mu nebránilo kritizovat nacionalismus 20. století. Gellner jako by nedostatečně bral v potaz to, co např. Hagen Schulze (*Stát a národ v evropských dějinách*) pojednává jako rozdíl mezi *nacionalismem risorgimenta* (spojitelným ještě s buržoazně-liberálními zásadami) a *nacionalismem* 90. let 19. a 20. století. Stálo by za promyšlení, nakolik se toto Schulzeho rozlišení překrývá s Hrochovým rozlišením *fází B a C*.

Bylo by možné uvést řadu momentů, v nichž se lze pokusit prověřovat obě teorie jejich falsifikováním. Uvedu jen příklady:

(1.) V případě Gellnerovy teorie je poměrně zajímavou otázkou, jak by vysvětlila, že zrodilší

se *princip shody politické a kulturní jednoty* vede právě k nacionalismu (s. 7-11 a 28). Gellnerovi by šlo přeci namítnout jednak (1a), že není pravda, že až industrializace (tj. určitá podoba organizace společnosti) si vynucuje kulturní jednotu. Německá historiografická literatura kupříkladu již desetiletí diskutuje o *konfesionalizačním paradigmatu*, tj. o snaze preindustriální společnosti 16. a 17. století nastolit konfesijní (= kulturní) jednotu. Jednak by (1b) šlo namítnout, že nacionalizační snahy nevycházely vždy z potřeby, aby se vykonavatelé diferencovaných pracovních úkonů v rámci industrializační dělby práce mohli domluvit, nýbrž důvodem byly třeba (jako v případě germanizace a maďarizace za Josefa II a později) snahy centralizovat moc, tj. jazykově sjednotit úřednický aparát. Konečně (1c), jak vysvětlit, že ona kulturní jednota, jež je nutným výsledkem industrializace, má přinejmenším různé podoby (např. britskou, německou, ruskou) a musí to být vždy jednota nacionalisticky pojednaná?

(2.) Gellner dostatečně nevysvětluje důvody své odlišnosti od, řekněme, "durkheimovského paradigmatu", totiž od předpokladu, že diferenciací sociálních funkcí naopak vede k rozvolňování pout v rovině "kultury" (náboženství)? Netvrdím, že je durkheimovské paradigma oprávněnější, než Gellnerovo, bylo by ale zajímavé pokusit se z tohoto hlediska Gellnerův výklad také falsifikovat.

(3.) Autor se ještě jednou vrátí k otázce: "národ" - *konstrukt* nebo *realita* (s. 30). Tentokrát sám poznamenává, že je tato otázka vlastně položena ne zcela vhodně, neboť i to, co je konstruktem, přece nějak existuje. S tím lze jen souhlasit. Můžeme se však - coby další pokus o falsifikaci Gellnerovy a Hrochovy teorie - ptát dále. Jak moc byl tento konstrukt *průchozí* (ve smyslu definice "vztahu" Maxe Webera) sociální realitou určité doby, byl konstruktem výlučně hegemonním v té které době a společnosti, nebo mohly v sociální skutečnosti (prostoru, poli) vedle něj paralelně koexistovat ještě jiné určující sociální konstrukty (strukturující faktory a pod.)? Nebylo internalizování konstruktů národa pro aktéra v dané době zaslepující vůči těmto jiným konstrukcím? Není důraz na určující význam národního hnutí v 19. století dnes zaslepující pro badatele?

Uvedené poznámky a otázky nemají v žádném případě snižovat práci Víta Smelíka. Jsou, jak již řečeno, předně podněty do diskuse. Celkově viděno považuji předkládanou práci za myšlenkově utříděnou, racionálně vystavěnou. Domnívám se však, že mohla ve své analýze jít o něco hlouběji, že mohla více problematizovat samotné porovnávané názory a tím je přesněji posoudit. S ohledem na to *doporučuji* práci Víta Smelíka *k obhájení* a navrhuji její hodnocení jako *velmi dobré* v horním bodovém pásmu této známky (ke 40 bodům).

Jan Horský

V Praze 29. srpna 2006